

IN DE BAK

in Albanië

Xhulie en Jola

Xhulie en Jola

“Als ik had gestudeerd, had ik hier misschien niet gezeten,” zegt Lola (33). “Dan had ik meer geweten en zou ik veel later trouwen. Eerst naar de universiteit, dan een baan vinden, mijn familie helpen aan een beter huis. En dan pas trouwen.” Lola had graag literatuur gestudeerd, maar toen haar jongere zus een relatie bleek te hebben, huwde haar vader Lola snel uit aan een neef. Ze was achttien. Het stel ging bij zijn ouders wonen en ze kregen een zontje. Lola ging zelfs van haar man houden. Maar het ging mis nadat Lola beviel van een tweede. Het jongetje stierf na twee maanden – wiegendood zegt ze zelf, maar haar schoonouders klaagden haar aan voor moord. “Mijn man zei: ‘Zeg niets in de rechtbank, we hebben het geregeld met de rechter.’ Ik was getraumatiseerd en toen ze me vroegen om de papieren te tekenen, deed ik dat.” Lola zit een straf uit van zestien jaar en acht maanden. Haar man is inmiddels hertrouwd.

Albanië telt maar één vrouwengevangenis: Ali Demi. De meeste vrouwen komen hier terecht uit armoede; ze zitten vast voor bedelen, drugskoerierschap of prostitutie. Door de nog altijd aanwezige corruptie binnen het rechtssysteem is het voor veel vrouwen lastig om een eerlijk proces te krijgen. Ze kunnen geen advocaat betalen en de advocaten die ze toegewezen krijgen door de staat komen vaak pas op de dag van de zitting opdagen. Hierdoor is de situatie voor vrouwelijke gedetineerden lastig en hebben ze vaak geen sociaal of financieel vangnet die hen kan helpen. Een blik achter de tralies.

DOOR PAULIEN BAKKER
FOTOGRAFIE BERNADET DE PRINS

Vrouwen in Albanië krijgen, door een opeenstapeling van factoren, lange straffen. Om te beginnen: een op de drie kan geen advocaat betalen. Een advocaat van de staat krijgt veertig euro voor een zaak en komt vaak pas opdagen in de rechtbank. Ten tweede hebben de vrouwen vaak niet het geld om politieagenten of de rechterlijke macht om te kopen. Iets wat veelvuldig gebeurt in Albanië. In een poging de corruptie tegen te gaan, worden momenteel alle rechters door de mangel gehaald

en moeten ze aantonen hoe ze aan hun inkomsten zijn gekomen. Tot nu toe blijkt slechts een magere veertig procent 'schoon' te zijn. Ten derde: als vrouwen eenmaal vastzitten, voldoen ze vaak ook niet aan de voorwaarden voor vervroegde vrijlating. Net als in Nederland bestaat wettelijk het recht om bij goed gedrag na het uitzitten van twee derde van de straf vrij te

Laatst kwam de vrouw van mijn broer langs en zei tegen mij: **'Als je vrijkomt, zorgen we dat je snel weer trouwt.'** Toen zei ik: **Ho! Nee.**

komen, maar in Albanië moeten gedetineerden daarvoor met een advocaat terug naar de rechter. Die beoordeelt of het kan: of de vrouw een stabiel thuisfront heeft, met een baan en een huis. Na een jarenlange celstraf is dat vaak niet meer het geval.

Oud-gevangenisdirecteur Marinela Sota, zelf een veertiger, zegt: "We zijn een door mannen gedomineerde samenleving. Soms nemen vrouwen ook de schuld op zich voor daden die zijn verricht door hun man. Dat doen ze doordat ze laagopgeleid zijn en vanwege de culturele druk. Ze zijn niet gewend om voor zichzelf op te komen."

Sinds Albanië in 1990 het communisme losliet, een paar jaar na het overlijden van dictator Enver Hoxa, en de transitie naar democratie begon, zijn het vooral laagopgeleide vrouwen die terecht komen in Ali Demi, constateert Sota. "We hebben een strenge strafwet, maar je kunt criminaliteit niet alleen met straffen tegengaan. Wat we nu veel zien zijn economische misdaden die voortkomen uit armoede. In 2000 hadden veel vrouwen in de gevangenis hun middelbare school afgemaakt, nu zie je dat steeds minder."

Ook Vera (42) werd op haar achttiende uitgehuwelijkt. Vera's man was twee keer zo oud als zij. Hij dronk en sloeg haar. Het geld dat ze in een schoenenfabriek verdiende – 120 euro in de maand – moest ze aan hem afstaan. Ze kregen twee zonen maar in 2013, toen hij haar voor de zoveelste keer sloeg, was het genoeg. "Hij sloeg me zo hard dat ik van het balkon van de tweede verdieping ben gesprongen en in het ziekenhuis belandde." Ze werd opgenomen door de nonnen en vroeg een scheiding aan. Een jaar later belandde ze in de gevangenis na een anonieme klacht: ze zou vrouwen hebben aangezet tot prostitutie. Ze kreeg vier jaar.

Geweld in relaties speelt een grote rol in Albanië. In een net verschenen onderzoek van UNDP (United Nations Development Programme) onder 3400 huishoudens vertelde een op de drie vrouwen op het moment van het interview te maken te hebben met geweld in hun relatie. 47 procent van de vrouwen meende dat men enige mate van geweld in een relatie te accepteren heeft. Oud-gevangenisdirecteur Sota geeft tegenwoordig college aan de Universiteit van Tirana, de hoofdstad van Albanië. Ze verliet het gevangenisstelsel toen de politieke druk haar te groot werd; steeds meer beslissingen werden op het ministerie genomen en kwamen voort uit partijpolitiek. Ze was niet vrij om haar mening te geven. "Zonder vrijheid kun je jezelf niet uitdrukken. Als je jezelf niet uitdrukt, begrijp je jezelf niet echt. Het is een proces – als je kunt praten, kun je je eigen ideeën ontwikkelen."

Voor Lola kwam die vrijheid juist pas toen ze in Ali Demi terecht kwam. "Buiten was ik getrouwd, ik was onderdanig aan mijn man, gaf niet snel mijn mening. Hier vond ik een ander deel van mijzelf. Ik reflecteer op mezelf. Ik heb geleerd dat ik sterk ben en dat ik van binnen een optimist ben. Laatst kwam de vrouw van mijn broer langs en zei tegen mij: 'Als je vrijkomt, zorgen we dat je snel weer trouwt.' Toen zei ik: Ho! Nee. Ik ga eerst werken, dan een huis kopen. Straks als ik vrijkom, ga ik mijn eigen leven leiden."

De overgang naar buiten is nog niet zo makkelijk, merkte Vera, die Lola voorging. "Mensen beoordelen je. Ik heb dat allemaal achter me gelaten, maar dat is de mentaliteit die me hier gebracht heeft." Ze deed binnen vriendschappen op voor het leven. "De dag dat ik vrijkwam schaamde ik me. Ik kon niet van mezelf houden; ik wist niet waar ik heen zou gaan. Een vriendin uit de gevangenis nam me in huis en daar heb ik de eerste vijf maanden gewoond."

Toen Dorie met verlof mocht en haar familie in het buitenland was, wachtte Marsela, die al eerder vrijkwam, op haar.

Dorie (32) kreeg ruim zeven jaar voor het smokkelen van 44 kg wiet: "Ik deel nu een kamer met een schizofrene vrouw die het hoofd van haar man met een bijl in tweeën gehakt heeft. Ik geef haar altijd haar zin, natuurlijk. Ik wil haar niet boos maken. Ze krijgt nu goede medicijnen,

ALBANIË: VAN COMMUNISME NAAR DE EUROPESE UNIE

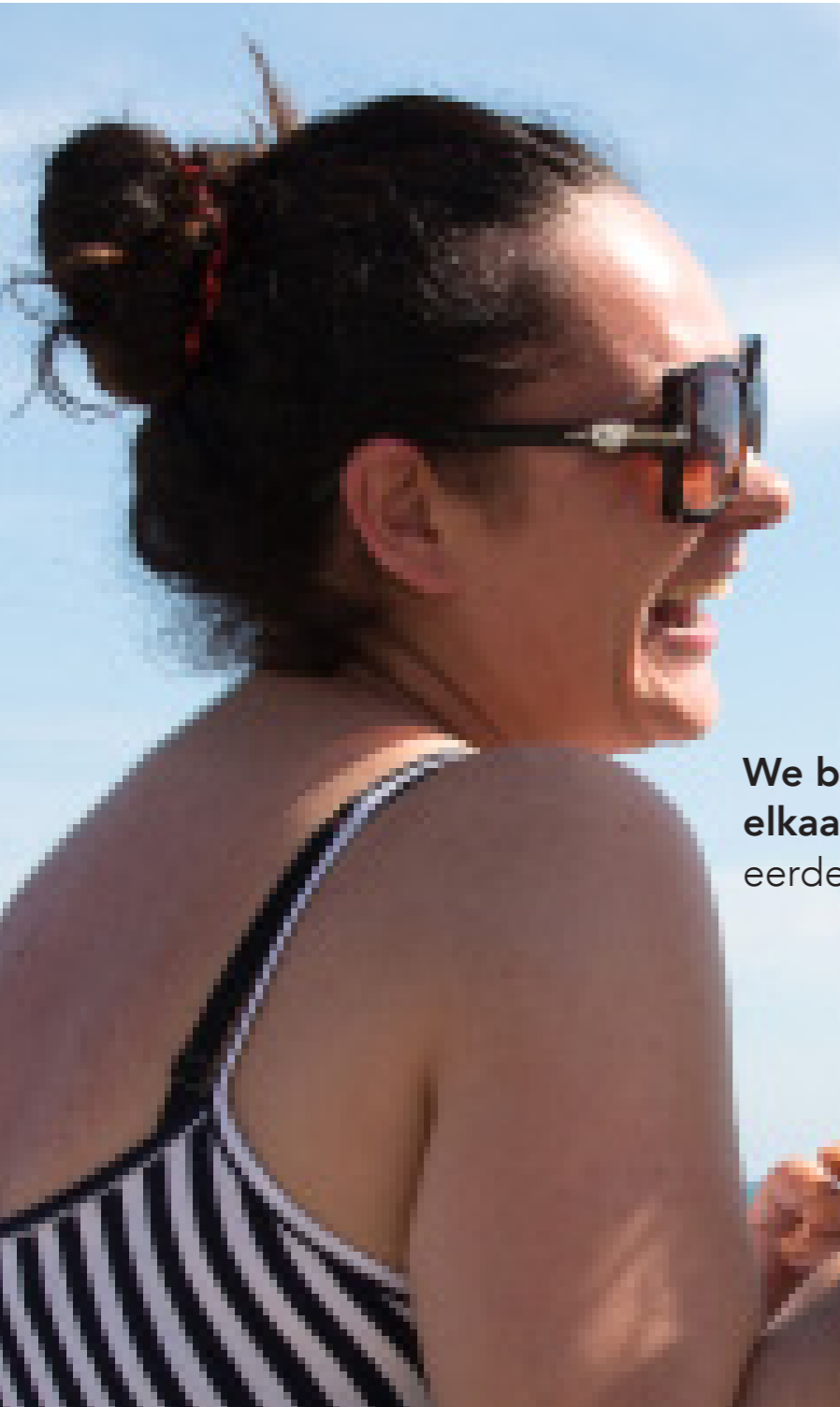
Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam Albanië, gelegen op de Balkan, onder communistisch bewind te staan. Na de ineenstorting van het communistisch regime volgden in 1991 democratische verkiezingen. Sinds 2009 is Albanië bezig met de toetreding tot de Europese Unie. Maar dat valt nog niet mee. Het land kampt nog altijd met corruptie en wijdverspreide, georganiseerde criminaliteit. Justitiële hervorming en democratisering van de overheid werden daarom een pijler voor het lidmaatschap van Albanië. Tijdens een stemming van de Europese Commissie in juni 2018 over het lidmaatschap van Albanië stemde de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, Stef Blok, tegen. Volgens hem schendt Albanië nog steeds de Kopenhagen-criteria. Deze criteria voor toetreding tot de Europese Unie zijn bijvoorbeeld het hebben van een

stabiele rechtsstaat en democratie, een goedwerkende markteconomie en het implementeren van de wet- en regelgeving van de EU.

Het is niet goed gesteld met gendergelijkheid in Albanië. Zo laten cijfers van de United Nations Development Programme (UNDP) zien dat meer dan de helft van de Albanese vrouwen weleens slachtoffer geworden is van huiselijk geweld. Ook wordt nog altijd verwacht dat vrouwen thuisblijven om voor de kinderen te zorgen in plaats van dat zij toetreden tot de arbeidsmarkt of gaan studeren na het afronden van de middelbare school. De werkloosheid in het land hoog, vooral onder vrouwen, en het gemiddelde maandsalaris is laag: men verdient tussen de tweehonderd en vijfhonderd euro per maand. Overwegend armoede troef dus.

Lidja kookt voor Albanië

Dori op verlof met Marcela

maar als ze die niet neemt, weet ik niet wat er gaat gebeuren.”

Toen haar familie naar Italië vertrok kwam Dorie, omdat ze geen visum had, al op haar vijftiende op zichzelf te wonen. “De gevangenis maakt je gek,” zegt ze. “Je bent hier nooit alleen en de hele dag krijg ik te horen: doe dit, doe dat. Ik blokkeer en kan het wel uitschreeuwen. Maar ook dat recht heb je niet.”

Dorie komt over een halfjaar vrij en kreeg een proefverlof.

Haar familie woont nog steeds in Italië, maar buiten stond ex-gedetioneerde Marsela haar op te wachten. “Ze zei: ‘Stop met piekeren, alles komt goed.’ Dit zijn de jaren dat ik een gezin had kunnen stichten. Een baan vinden. Mijn leven op poten had kunnen krijgen. Waarom heb ik al deze jaren verspild? Straks begin ik bij nul. Als je vrij bent, komen dingen niet naar je toe. Mensen hebben een oordeel over je. Dat ben ik inmiddels wel gewend, ik trek me er niets meer van aan, maar krijg ik wel kansen? Ik zie mensen die veel van me houden en toch niets voor me kunnen doen.” Lidja belandde door een vriendin in de gevangenis; ze heeft nu alleen nog ‘stukjes vriendschap’ met Albana.

We brengen nu 24/7 met elkaar door, dat heb ik niet eerder met een vriendin gedaan.

Lidja (33) kreeg twaalf jaar voor fraude. Ze werkte naast haar studie in een bar. Een bezoeker raakte geobsedeerd door haar en gaf haar steeds grotere cadeaus. “Hij ging rechtstreeks geld op mijn bankrekening storten.” Toen ze zes miljoen lek op haar rekening had staan – 45.000 euro – werd ze bang. “Ik vroeg hem te stoppen. Hij bleef me bellen en berichtjes sturen. Waar ben je? Wat doe je?” Ze vertrok naar Tirana, maar een paar jaar later kwam ze erachter dat haar beste vriendin zijn telefoonnummer van haar had gestolen, zich voor Lidja uitgaf, en, bewegend dat ze leukemie had, hem nog steeds geld afhandig maakte. Ze zitten nu vast in dezelfde gevangenis, maar praten niet meer met elkaar.

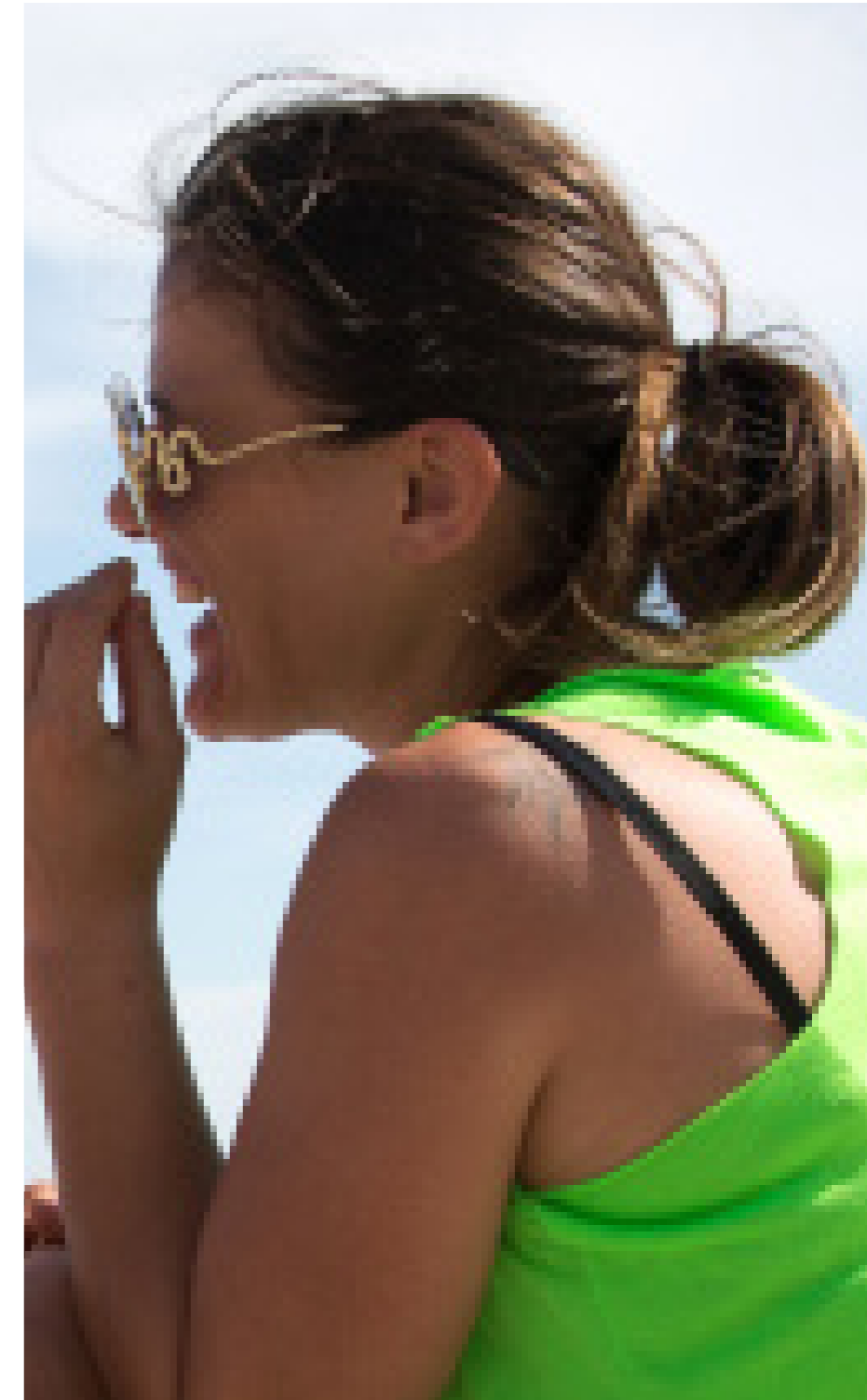
Echt een beste vriendin heeft Lidja sindsdien niet meer gehad, maar ze gaat wel om met Albana (48). “Er is niemand die haar hier komt opzoeken. Ze is arm en ze is eerlijk. Het kost me niets om haar koffie te

geven. Nu het Ramadan is, heb ik gezegd dat ik voor haar zal koken. Ik ben voorzichtiger geworden. Ik zit hier omdat ik eens te veel gedeeld heb met iemand van wie ik dacht dat ze een vriendin was.” Albana zit een straf uit van zeven jaar omdat ze haar nichtje zou hebben aangezet tot prostitutie. Buiten verdiende ze haar brood met het inzamelen van plastic. “Iedereen hier heeft zijn eigen issues,” zegt ze. “Ik drink mijn koffie het liefst alleen. Dan geniet ik er meer van. Ik heb hier wel stukjes vriendschap. Niet een hele. Ik weet niet waarom.”

Xhulie en Jola leerden elkaar binnen kennen en hadden nog niet eerder zo’n innige vriendschap gehad. Jola (23): “Ik dacht eerder echte vriendschap te hebben gehad, maar nu merk ik dat dat niet zo was. Toen ik hier kwam, hebben mijn vrienden me nooit meer gebeld of opgezocht.” Ze zit een straf uit van bijna zeven jaar voor het met een mes bedreigen van haar date – het was zelfverdediging zegt zij; ze deed het uit jaloezie beweerde hij. Xhulie (27) is moeder van drie kinderen en kreeg bijna zeven jaar voor het commercieel doorverhuren van drie appartementen. “We brengen nu 24/7 met elkaar door, dat heb ik niet eerder met een vriendin gedaan. Ik heb me ook niet eerder zo geopend. We zitten hier vast en onze problemen gaan niet weg. Maar je moet echt iets overwinnen om je open te kunnen stellen. Er zijn altijd anderen die je in de gaten houden. Hier zie je beste vrienden ruzie met elkaar krijgen, elkaars geheimen op straat gooien, om het twee dagen later weer goed te maken.”

Xhulie was voor Jola een grote steun, toen in 2018 op het laatste moment een aangekondigde amnestie niet doorging. Jola: “Ik was in alle staten. We huilden allebei en Xhulie troostte

me. Stom vond ik mezelf toen, want zij had haar kinderen, en ik hilde alleen maar voor mezelf. Maar ze omhelsde me – en even voelde het alsof ik alsnog amnestie gekregen had.”

Marcela op verlof met Dori

De gedetineerden hebben zelf een pseudoniem gekozen om herkenning te voorkomen. Deze publicatie is mede tot stand gekomen door bijdragen van Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, Free Press Unlimited en het Matchingsfonds van De Coöperatie. Met dank ook aan gevangenisdeskundige Jan van den Brand en tolk Oltjona Beleshi.